

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ПРОКОПЧУК КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 339.1(477+438)(091)(043.3)

**ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-
ПОЛЬСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних та правових учень

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
Яцишин Михайло Михайлович,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, завідувач
кафедри теорії та історії держави і права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Єрмолаєв Віктор Миколайович
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, директор інституту
післядипломної освіти

кандидат юридичних наук, доцент
Бурдін Михайло Юрійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, начальник кафедри
теорії та історії держави і права.

Захист відбудеться 23 травня 2016 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано 20 квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Гусаров К.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Українсько-польські зв'язки в торговельно-економічній сфері мають тривалу історію, що обумовлено географічною близькістю та спільним кордоном, спільністю історичного минулого, культурних цінностей та інтересів. Обсяг та інтенсивність цих зв'язків мали періоди піднесення і спаду. Їх головною ознакою стала еволюційність, спрямованість на постійне розширення, поглиблення та динамізацію двосторонньої співпраці в господарському житті двох народів. Водночас можна виявити і негативні тенденції цього процесу, зокрема і через відсутність належного договірно-правового оформлення.

За умов незалежної України та демократичної Польщі склалася сприятлива ситуація для налагодження двосторонньої співпраці в торговельно-економічній галузі на міждержавному та регіональному рівнях. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що попередній досвід та традиції цих зв'язків було використано як конструктивні передумови їх ефективного розвитку на новому міждержавному рівні.

Сучасний рівень українсько-польських торговельно-економічних відносин вимагає не тільки емпіричних знань, а й ефективного застосування юридичних норм у практиці міждержавних відносин. Розвиток і поглиблення українсько-польського торговельно-економічного співробітництва не може залишатися осторонь процесів удосконалення чинної договірної та нормативно-правової основи, запровадження нових форм та методів такого співробітництва, розширення системи координаційних органів та установ, що становлять інституціональну систему торговельно-економічного співробітництва України та Республіки Польща.

Дослідження українсько-польських торговельно-економічних відносин в історико-правовому контексті дозволить сформулювати нові висновки, що є особливо актуальним для виявлення та вирішення проблемних питань з метою налагодження та поглиблення стратегічного економічного співробітництва України та Республіки Польща. Таке співробітництво має важливе значення для збереження стабільності і миру як у двосторонніх, так і у міжнародних стосунках, забезпечення регіональної та загальноєвропейської безпеки. Співробітництво України та Республіки Польща у торговельно-економічній сфері та набутий досвід є необхідним для розширення Україною зовнішніх відносин з європейськими державами та їх спільнотою, а також повноцінного інтегрування України у європейські інституції.

Проблемам становлення і розвитку українсько-польських відносин приділяли увагу відомі українські та зарубіжні вчені, зокрема І. Бураковський, Я. Дембський, М. Долішній, С. Дрозд, В. Колесник, А. Колодій, Н. Мікула, Л. Чикаленко, А. Гороть, С. Солдатенков, О. Чалий, В. Малендовський, Я. Новаковський, С. Павляк, С. Заброварний, С. Бурант, Т. Ольшанський, Є. Козакевич та ін.

Разом з тим слід констатувати відсутність комплексного загальнотеоретичного дослідження історико-правових засад становлення і розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва. Зважаючи на те, що останнім часом відзначається особливий інтерес до проблеми розвитку такого співробітництва, актуальність теми дисертації є очевидною.

Хронологічні межі роботи охоплюють 90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2011-2015 рр. (затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2011 р. №14-10 із змінами, внесеними постановою загальних зборів №4-12 від 05.03.2012 р.). Робота виконана відповідно до тематики фундаментальних та прикладних досліджень кафедр юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки у межах таких фундаментальних університетських держбюджетних науково-дослідницьких програм: “Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України” (держ. реєстр. №0113U002221), “Територіальні фінансові ресурси західного прикордонного регіону України в умовах євроінтеграції” (держ. реєстр. №0113U002222), а також опосередковано прикладній держбюджетній темі “Єврорегіон “Буг”: ринкова трансформація в умовах міжрегіональної інтеграції” (держ. реєстр. №0111U002147).

Мета й задачі дослідження. Метою дисертації є визначення історико-правових передумов становлення і розвитку, сучасного стану українсько-польського торговельно-економічного співробітництва та його договірно-правового забезпечення, виявлення перспективних напрямів удосконалення співробітництва з урахуванням нових внутрішніх і зовнішніх чинників та євроінтеграційних намірів України. Для досягнення мети дослідження поставлено наступні задачі:

- розкрити особливості історико-правових передумов формування двосторонніх торговельно-економічних відносин у процесі українського і польського державотворення упродовж попередніх століть;

- систематизувати договірні та нормативно-правові документи, що встановлюють та регулюють торговельно-економічні відносини України і Республіки Польща;

- визначити умовну наукову періодизацію українсько-польського торговельно-економічного співробітництва на основі аналізу договірного процесу;

- охарактеризувати договірно-правову основу торговельно-економічного співробітництва України і Республіки Польща, з'ясувати порядок її формування та сферу дії, виокремити та охарактеризувати основні договори та угоди, що її складають;

- обґрунтувати специфіку українсько-польської співпраці з вироблення інституціональних основ і правового статусу основних суб'єктів економічного співробітництва;

- охарактеризувати спільну стратегію економічного співробітництва України і Республіки Польща в контексті європейської інтеграції;

- встановити особливості договірно-правового забезпечення регіонального і транскордонного (прикордонного) співробітництва України і Республіки Польща в торговельно-економічній сфері;

- визначити найбільш ефективні форми такого співробітництва, обґрунтувати доцільність застосування новітніх форм і методів транскордонного та міжрегіонального співробітництва, а також удосконалення законодавчої та договірної бази у відповідності до вимог сучасної співпраці.

Об'єкт дослідження – торговельно-економічні відносини України і Республіки Польща як суб'єктів міжнародного економічного співробітництва в історико-правовому контексті державотворення.

Предмет дослідження – історико-правові засади становлення і розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження становить система наукових методів, застосованих у комплексі для досягнення мети та вирішення поставлених завдань. Так, діалектичний метод пізнання дав можливість обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки подій у процесі становлення і розвитку українсько-польських торговельно-економічних відносин. Історичний метод застосовано при вивченні історичного досвіду, хронології подій і фактів, що дозволило виділити періоди розвитку таких відносин. Для одержання дослідницьких висновків використано також загальнонаукові системний та логічний методи. Дослідження правових положень договорів, окремих норм та понять потребувало застосування спеціально-юридичного та порівняльно-правового методів.

Теоретичну базу дослідження склали праці відомих вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі історії держави і права, історії політичних і правових учень, галузевих юридичних наук, а також актуальних проблем сучасних міжнародних відносин, двостороннього співробітництва України і Республіки Польща. Емпіричною базою стали міжнародні конвенції; двосторонні договори, законодавчі акти України і Республіки Польща; довідкова література тощо.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є однією із перших у вітчизняній юридичній науці науково-дослідницьких праць, яку присвячено визначенню сучасного стану українсько-польського торговельно-економічного співробітництва та його договірно-правового забезпечення. В результаті дослідження отримано такі наукові положення, що виносяться на захист:

вперше:

- обґрунтовано передумови становлення і розвитку торговельно-економічних відносин України і Республіки Польща у історико-правовому контексті державотворення;

- подано періодизацію українсько-польських торговельно-економічних відносин, починаючи з 90-х р. XX ст. до наших днів;

- запропоновано умовну систематизацію договірних та нормативно-правових джерел, що становлять договірно-правову основу та регулюють українсько-польське торговельно-економічне співробітництво, а також транскордонне, міжрегіональне, прикордонне співробітництво та міграційні процеси України та Республіки Польща;

- зроблено комплексний аналіз договірно-правової основи та механізму правового регулювання торговельно-економічного співробітництва двох держав, в тому числі на міжрегіональному, транскордонному та прикордонному рівні;

- запропоновано авторське визначення поняття інституційного механізму українсько-польського торговельно-економічного співробітництва, під яким розуміється система спільних постійно діючих державних та недержавних органів і установ, які забезпечують реалізацію та координацію покладених на них завдань торговельно-економічного співробітництва України та Республіки Польща шляхом виконання наданих функцій у відповідності до законодавства, що регулює їх діяльність;

удосконалено:

- теоретичну позицію щодо визначення поняття українсько-польського економічного співробітництва на міжрегіональному, транскордонному і прикордонному рівні та положення щодо особливостей договірно-правового забезпечення співробітництва двох держав на регіональному рівні;

- положення щодо компетенції органів державної влади і місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємницьких структур у встановленні і розвитку торгово-економічного співробітництва на рівні держав, регіонів, окремих адміністративних одиниць та юридичних осіб;

- визначення змісту та основних ознак українсько-польського стратегічного партнерства, зокрема, у економічній сфері;

набули подальшого розвитку:

- положення теорії та історії держави і права, конституційного права, що стосується доктринального тлумачення певних понять, концепцій, термінів, пов'язаних з регулюванням суспільних відносин, що виникають у процесі здійснення торговельно-економічних взаємовідносин;

- твердження про першопричинність економічних факторів трудової міграції з України в Республіку Польща і необхідності визначення правових механізмів регулювання міжнародно-трудоваї міграції в Україні, враховуючи відповідний досвід Республіки Польща;

- положення щодо визначення найбільш ефективних форм торговельно-економічного співробітництва двох держав;

- обґрунтування доцільності запровадження новітніх форм і методів транскордонного та міжрегіонального співробітництва України і Республіки Польща відповідно до європейських стандартів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання його теоретичних положень, висновків та запропонованих рекомендації у:

- науково-дослідницькій сфері – для подальших загальнотеоретичних та історико-правових досліджень становлення і розвитку українсько-польського співробітництва;

- правотворчому процесі – як теоретичне підґрунтя для створення та внесення змін у чинне законодавство, що регулює українсько-польське торговельно-економічне співробітництво, розробки та запровадження нових форм такого співробітництва;

- правозастосовній практиці – для подальшого удосконалення механізму торговельно-економічного співробітництва України та Республіки Польща, в тому числі на міжрегіональному та транскордонному рівні; при прийнятті індивідуально-правових рішень, з'ясуванні змісту нормативно-правових актів під час їх реалізації;

- навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників з курсів “Теорія держави і права України”, “Історія держави і права України”, “Історія політичних та правових вчень”, “Конституційне право України”, “Міжнародне публічне право”, інших галузевих навчальних дисциплін, а також при викладанні даних курсів.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні висновки і положення розглядалися та обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Основні положення доповідалися на 5 конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання реформування правової системи України” (Луцьк, СНУ імені Лесі Українки, 4-5 червня 2010 р.; 17-19 червня 2011р.; 13-14 червня 2014р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів “Молода наука Волині: пріоритети та перспективи дослідження” (Луцьк, СНУ імені Лесі Українки, 14-15 травня 2014 р.; 12-14 травня 2015 р.).

Публікації. Основні результати, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли відображення у 12 наукових публікаціях, а саме: у 6 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, з яких 4 – у виданнях України та 2 – у іноземних виданнях, а також у тезах 5 доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена її метою і предметом. Дисертація складається з вступу, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний

обсяг дисертації становить 243 сторінки, з яких основного тексту – 185 сторінок. Загальна кількість використаних джерел – 293 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено предмет та об'єкт, мету, основні завдання дослідження, висвітлено стан дослідження проблеми та методологічна основа, сформульовано основні положення і висновки, що визначають наукову новизну роботи, розкривають практичне значення одержаних результатів дослідження, наводяться дані щодо їх апробації та публікації.

Розділ 1 “Історіографія, джерела та теоретико-методологічні основи дослідження”, який складається із трьох підрозділів, присвячено аналізу історіографічної та джерельної бази роботи, охарактеризовано теоретико-методологічні аспекти, зосереджено увагу на історико-правових передумовах формування двосторонніх економічних відносин України і Республіки Польща.

У підрозділі 1.1 *“Історіографічна та джерельна база дослідження”* проаналізовано, систематизовано та визначено найбільш вагомні наукові праці правознавців, істориків, політологів та економістів з проблеми двостороннього співробітництва, зокрема, торговельно-економічного. При цьому зазначено, що сучасний стан таких відносин у багатьох вітчизняних та польських дослідженнях поєднується з переосмисленням досвіду двосторонніх відносин у попередні часи.

Наголошено, що в українській науці поки що немає докладно розробленої концепції щодо оцінки стану українсько-польських торговельно-економічних стосунків, в тому числі й ефективності їх договірно-правової бази.

Визначено, що нормативно-правові акти, інші правові документи та матеріали, що є предметом дослідження доцільно поділити на кілька груп. До першої групи варто віднести документи вищої законодавчої і виконавчої влади: закони, постанови Верховної Ради України та Сейму і Сенату Республіки Польща, укази Президентів України і Республіки Польща, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України та Ради Міністрів Республіки Польща, які прямо чи опосередковано вплинули на організацію і хід договірно-правового процесу.

Другу групу склали спеціальні джерела організаційно-правового (установчого) характеру – договори та угоди, що заклали основу українсько-польських відносин в цілому та стали підґрунтям для формування договірно-правової бази торговельно-економічного співробітництва. Першим серед них є “Декларація про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин” від 13.10.1990 р.

Третю групу, яку становлять договори, угоди та інші нормативно-правові акти, що складають договірну та нормативно-правову основу українсько-польського торговельно-

економічного співробітництва, розділено на підгрупи. 1). Договори з питань міжнародної (двосторонньої) торгівлі товарами й послугами, серед яких “Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про торгівлю та економічне співробітництво” від 01.10.1991 р. 2). Договори з питань міждержавних фінансових (кредитних, валютних, податкових, митних і ін.) відносин, як от “Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень” (12.01.1993 р.). 3). Договори з питань руху інвестицій, найважливішою з яких є “Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємне заохочення та захист інвестицій” (12.01.1993 р.).

Четверту групу договорів складають правові акти з питань міжрегіонального, транскордонного, прикордонного співробітництва, основною серед них є “Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво” (24.05.1993р.).

В окрему, п’яту, групу виділено угоди, що регулюють відносини України і Республіки Польща у сфері міграції.

Документи Генеральної Асамблеї ООН і Парламентської Асамблеї Ради Європи, на основі яких розроблялись договори українсько-польського співробітництва, виділено в шосту групу.

Фонди різних архівів, і в першу чергу МЗС України і Республіки Польща, зберігають чимало договірно-правових актів, що регулюють відносини двох держав з ЄС, НАТО і іншими міжнародними організаціями (СОТ МВФ і ін.). Їх виділено в окрему сьому групу.

У підрозділі 1.2 “*Теоретико-методологічні аспекти дослідження*” розглянуто теоретичні аспекти роботи та методи, що застосовані для досягнення мети та вирішення поставлених завдань.

Теоретичну базу дослідження склали праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених з актуальних проблем сучасних міжнародних відносин, двостороннього співробітництва України і Республіки Польща.

Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових і спеціальних методів, які стали засобами наукового вивчення матеріалів досліджуваної теми. Обґрунтування основних положень дисертації вимагає використання філософського методу діалектики, який застосовано при дослідженні українсько-польського торговельно-економічного співробітництва з позиції розвитку добросусідських взаємин двох держав, закономірностей зв’язків подій і фактів, що вплинули на їх розвиток.

Використано такі загальнонаукові методи, як історичний, системний, логічний. Системний метод слід вважати базовим методом дослідження, оскільки він дозволив розглянути торговельно-економічні відносини як цілісну сукупність складових процесів і явищ, їх взаємодію з відносинами в інших сферах, на міжрегіональному і транскордонному рівні. Системний метод застосовано при опрацюванні договорів та інші правових документів, визначенні правової природи стратегічного партнерства двох держав. З метою пояснення, аналізу та співвідношення

окремих теорій, понять, норм законодавства застосовано такі спеціальні методи як спеціально-юридичний та порівняльно-правовий.

У підрозділі 1.3 *“Історико-правові передумови формування двосторонніх економічних відносин України і Республіки Польща”* розглянуто процес формування українсько-польських торговельно-економічних відносин на основі найбільш характерних прикладів тисячолітньої історії взаємин двох держав.

Підвалини нової моделі українсько-польських відносин почали закладатися в 90-х рр. ХХ ст. завдяки продуктивного діалогу між представниками опозиційних рухів України та Польщі.

Проаналізувавши запропоновану українськими науковцями (Л. Чекаленко, О. Васильєв, Д. Горун, В. Глібов) періодизацію українсько-польських відносин в 90-х рр. ХХ ст. та їх сучасний стан, запропоновано періодизацію історико-правового розвитку торговельно-економічного співробітництва України і Республіки Польща. Виділено п'ять періодів, починаючи з 90-х років ХХ ст. до наших днів.

У підрозділі наголошено, що найважливішим для розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва став I період, що охоплює 1989-1993 рр. Він відзначається рядом важливих подій, які стали передумовами і заклали фундаментальні основи для розвитку такого співробітництва у майбутньому. У цей період започатковано якісно нову модель відносин двох рівноправних суб'єктів: демократичної Республіки Польща та незалежної України. Відправною точкою стало підписання *“Декларації про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин”* від 13.10.1990 р. В 1990-1993 рр. укладені основоположні договори, що сформували договірно-правову основу торговельно-економічного співробітництва держав, стали правовою підставою створення системи інституційних механізмів регулювання та координації такого співробітництва.

Впродовж II період – 1994-1997 рр. – відбувалось поглиблення торговельно-економічного співробітництва та вихід його на рівень стратегічного партнерства. Цьому сприяло підписання Спільної Декларації Президента України і Президента Республіки Польща (1996 р.), спільної заяви Президентів *“До порозуміння і єднання”* (1997 р.).

В наступний III період – 1998-2004 рр. торговельно-економічне співробітництво відбувається за умов реалізації стратегії держав до європейської інтеграції, що отримало правове закріплення в окремих договорах та інших правових документах.

IV період – 2004-2010 рр. виділяється поглибленням економічного співробітництва держав у площині тих змін, що були пов'язані із вступом Польщі до ЄС. Правовими та організаційними основами якого стало підписання Урядами двох держав 4 березня 2005 р. Угоди про економічне співробітництво, результати VII Економічного форуму *“Україна – Польща”* (червень 2004 р.) та Першого Міжнародного інвестиційного форуму *“Україна: нові можливості”* (квітень 2008 р.).

Два наступні періоди V – 2010-2013 рр. та VI – 2014 р. - наш час характеризуються послідовними змінами керівництва та політичної влади в обох державах, заяви і рішення яких свідчили про спрямованість держав поглиблювати торговельно-економічне співробітництво, співпрацю у сфері інтеграції України до євроструктур. Особливістю VI періоду стало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, що можна вважати величезним досягненням в українсько-польській співпраці у сфері євроінтеграції.

Розділ 2 “Загальна характеристика договірної і нормативно-правової бази українсько-польських торговельно-економічних відносин” складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *“Договірно-правове забезпечення”* проаналізовано стан правової регламентації відносин в торговельно-економічній сфері.

Наголошено, що першим міждержавним документом, що став початком формування договірно-правової основи торговельно-економічних відносин України та Республіки Польща стала Декларація про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин від 13 жовтня 1990 р. Згідно п. 5 Декларації економічні відносини виводилися на міждержавний пріоритетний рівень. Визначення завдань торговельно-економічного співробітництва покладалося на уряди держав (п. 6).

Для розвитку договірно-правової основи такого співробітництва набуло важливого значення підписання базової Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польщі про торгівлю та економічне співробітництво від 4 жовтня 1991 р. Вона врегулювала найважливіші напрями і шляхи розвитку торговельно-економічних відносин.

Зауважено, що згідно норм Договору про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992 р. правове регулювання отримали практично всі напрями торговельно-економічного співробітництва. На підставі Договору було підписано ряд міжгалузевих угод і домовленостей з окремих напрямків економічних відносин, в тому числі на міжрегіональному та транскордонному рівні, що задоволило законні потреби та інтереси різних суб'єктів такого співробітництва.

У підрозділі 2.2 *“Інституціональні основи співробітництва”* розглянуто інституційну структуру українсько-польського торговельно-економічного співробітництва, яку становлять постійно діючі механізми реалізації та координації інтересів у рамках такого співробітництва. Проаналізовано суть, завдання та договірно-правову основу функціонування основних інституцій.

Зазначається, що Україна і Республіка Польща заснували ряд спільних органів. Консультаційний Комітет Президентів України й Республіки Польща (створений у травні 1993 р.) виконує завдання практично в усіх сферах співпраці, в тому числі у торговельно-економічній. Міжурядова українсько-польська комісія з питань економічного співробітництва (вперше створена на початку 1993 р.) є основною, в широкому розумінні, інституційною формою економічного

співробітництва двох держав. Міжурядова координаційна рада з питань міжрегіонального співробітництва (створена у травні 1993 р.) забезпечує вирішення питань українсько-польської міжрегіональної співпраці. Визначено, що дані органи є найбільш продуктивними в своїй роботі.

Інституційну основу співробітництва двох держав на рівні парламентів становлять Українсько-польська парламентська група у Верховній Раді України та Польсько-українська – в Сеймі Республіки Польща. Розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва сприяє робота неурядових громадських структур, об'єднань та організацій, серед яких Українсько-польський Економічний форум та Польсько-український / Українсько-польський Форум.

У підрозділі 2.3 *“Правові та організаційні засади міграційної політики України і Республіки Польща”* розглянуто правові основи співпраці двох держав у сфері міграції, визначено організаційні засади.

Встановлено, що поряд з українськими внутрішніми нормативно-правовими актами, вирішальну роль у працевлаштуванні на території Республіки Польща відіграють двосторонні договори і міжнародні угоди. Правовою основою українсько-польських відносин у сфері міграції стали: Декларація про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин від 13.10.1990 р., Договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво від 18.05.1992 р., Угода про взаємне працевлаштування працівників від 16.02.1994 р., Угода про соціальне забезпечення від 05.09.2013 р. та ін.

Розділ 3 “Спільна стратегія економічного співробітництва України і Республіки Польща в контексті європейської інтеграції” складається із двох підрозділів, в яких проаналізовано процес виходу торговельно-економічного співробітництва України і Польщі на рівень стратегічного партнерства та його значення у інтеграції України до європейських структур, зосереджено увагу на торговельно-економічних пріоритетах регіонального, транскордонного та прикордонного співробітництва двох держав.

У підрозділі 3.1 *“Стратегічне партнерство та узгодження економічних інтересів двох країн”* розглянуто поняття українсько-польського стратегічного співробітництва. З'ясовано, що економічне співробітництво є однією із сфер стратегічного партнерства двох держав. Визначено, що стратегічне партнерство України та Республіки Польща – це співробітництво у площині євроінтеграції: Україна і Польща будуть проводити спільну політичну стратегію у зовнішніх відносинах; дотримуватися політики найбільшого сприяння в економічному співробітництві; здійснювати посильну підтримку та допомогу щодо повноцінного вступу в загальноєвропейські структури.

Встановлено, що засадничі основи українсько-польського двостороннього співробітництва, які зафіксовані у Договорі про добросусідство, дружні відносини та співробітництво, в юридично-

формальному відношенні відповідають загально визнаним європейським принципам стратегічного партнерства. Стратегічне значення українсько-польського економічного співробітництва проголошено ст.ст. 1, 2, 5 Декларації про принципи формування українсько-польського партнерства від 21.03.1994 р. Пріоритети такого співробітництва визначено Угодою про економічне співробітництво від 04.03.2005 р.

У підрозділі 3.2 *“Торговельно-економічні пріоритети регіонального, транскордонного та прикордонного співробітництва”* визначено, що на нинішньому етапі розвитку торговельно-економічного співробітництва України та Республіки Польща важливого значення набуває співпраця регіонів, розширення контактів між якими за різними напрямками становить складову частину впровадження в життя євроінтеграційних прагнень обох держав.

Торговельно-економічна співпраця українських та польських регіонів здійснюється у формі міжрегіонального, транскордонного та прикордонного співробітництва. Продуктивною є транскордонна співпраця в рамках єврорегіону “Буг”. Співзасновники єврорегіону “Буг” єдині в тому, що осередком його діяльності є взаємовигідна економічна співпраця.

Завдяки своєму геополітичному та гео економічному розташуванню Україна і Польща мають значні потенційні можливості перспективи розвитку та впровадження інноваційних форм і методів міжрегіонального і транскордонного співробітництва.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні історико-правових передумов становлення і розвитку, сучасного стану українсько-польського торговельно-економічного співробітництва та його договірно-правового забезпечення, виявленні перспективних напрямів удосконалення такого співробітництва з урахуванням нових внутрішніх і зовнішніх чинників та євроінтеграційних намірів України.

Основними науковими і практичними результатами дослідження є такі висновки:

1. Комплексним дослідженням джерельної бази, вітчизняної та зарубіжної історіографії доведено, що двостороннє співробітництво України і Республіки Польща є історично зумовленим процесом двох держав із спільною історією і спільним кордоном, який базується на принципах поваги правосуб’єктності та суверенних прав.

Становлення торговельно-економічних стосунків знаходяться в тісному зв’язку з внутрішнім соціально-економічним і політичним розвитком двох сусідніх держав та зовнішніми факторами (війни, територіальні поділи, унії, втрата державності, “автономізація” чи “федералізація” у зв’язку з перебуванням у складі інших держав).

Процес формування повноцінних двосторонніх торговельно-економічних відносин, їх договірно-правового та інституційного забезпечення Україна та Республіка Польща розпочали лише на початку 90-х років XX століття. Започаткувала цей процес Декларація про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин, підписана 13 жовтня 1990 року, в якій обидві держави заявили про своє прагнення до утвердження між ними, як суверенними державами, добросусідських відносин, що відповідають їхнім національним інтересам.

2. Аналітичний огляд джерельної бази вказав на необхідність проведення умовної систематизації договірних та нормативно-правових документів з виокремленням тих, що складають договірно-правову основу українсько-польського торговельно-економічного співробітництва (додатки А, Б, В, Д, Е, Ж, З).

Уведено до наукового обігу маловідомі програмні документи, що реалізуються регіональними органами в рамках українсько-польського торговельно-економічного співробітництва (Додаток Д).

3. Визначено періодизацію історико-правового розвитку торговельно-економічного співробітництва України та Республіки Польща шляхом виокремлення п'яти періодів: I період – 1989-1993 рр. – зародження якісно нової системи українсько-польських відносин. Водночас виділено перший підперіод – 1989-1991 рр. – організаційний, поступове формування двосторонніх міждержавних відносин рівноправними суб'єктами: демократичною Республікою Польща та незалежною Україною. Другий підперіод – 1992-1993 рр. – укладення основоположних договорів та угод, заснування інституційної системи торговельно-економічного співробітництва. II період – 1994-1997 рр. – виведення торговельно-економічного співробітництва на рівень стратегічного партнерства. III період – 1998-2004 рр. – поглиблення українсько-польської економічної співпраці в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії Польщі. IV період – 2004-2010 рр. – вступ Польщі до ЄС та настання нових реалій для України. V період – 2010 - 2013 рр. – зміна керівництва в обох державах та VI період – 2014 р.- наш час – новий період українсько-польської співпраці, що характеризується євроінтеграційними прагненнями України та підписанням Україною Угоди про асоціацію з ЄС.

4. Договірно-правову основу торговельно-економічних відносин двох держав визначили перші міждержавні договори, укладені в період 1990-1993 рр. Зокрема, це Декларація про принципи та основні напрямки розвитку українсько-польських відносин від 13 жовтня 1990 р., Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992 р., Угода про торгівлю та економічне співробітництво від 4 жовтня 1991 р. Вони встановили концептуальні засади, забезпечили правове регулювання напрямів і завдань розвитку, шляхів поглиблення торговельно-економічного співробітництва, стали правовою підставою створення системи органів координації та регулювання такого співробітництва, визначили їх функції та правовий статус.

Визначено, що вказані договори та підписані на їх основі міжгалузеві угоди і домовленості з окремих напрямів економічних відносин в сукупності становлять договірно-правову базу українсько-польського торговельно-економічного співробітництва.

Проведеним аналізом договірно-правової основи українсько-польського торговельно-економічного співробітництва, встановлено, що не дивлячись на значну кількість договірно-правових актів, ряд питань такого співробітництва залишається поза межами правового поля. Зокрема, відсутність міжурядової кредитної угоди є суттєвою прогалиною у законодавстві України та договірно-правовій основі українсько-польського торговельно-економічного співробітництва, що створює проблеми в економічному співробітництві двох держав.

5. З'ясовано, що з метою реалізації та координації торговельно-економічного співробітництва державами засновано систему органів і установ, що в сукупності становлять інституціональну основу такого співробітництва. Змодельовано інституціональний механізм двостороннього торговельно-економічного співробітництва та запропоновано авторське визначення поняття такого механізму.

Встановлено, що розвиток форм і методів міжнародного співробітництва європейських держав вимагає від українсько-польської економічної співпраці запровадження нових форм співпраці, зокрема, у сфері кредитування та інвестицій.

6. Визначено, що економічне співробітництво України і Республіки Польща є однією із сфер стратегічного партнерства двох держав, що забезпечує смугу стабільності і миру навколо обох держав, сприяє зміцненню їх міжнародних позицій та розширенню Україною зовнішніх відносин з провідними європейськими державами та їх спільнотою. Принципи та напрями стратегічного економічного співробітництва двох держав отримали законодавче закріплення в основоположних угодах про економічне співробітництво з Республікою Польща. Наголошено, що саме за сприяння Республіки Польща було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, як в частині політичних (21.03.2014 р.), так і економічних положень (27.06.2014 р.).

7. Доведено, що не менш важливим завдання українсько-польської співпраці на перспективу є розвиток торговельно-економічного співробітництва на міжрегіональному, транскордонному та прикордонному рівні, яка має надійну договірно-правову та інституційну основи.

Визначено, що найбільш плідною стала співпраця українських і польських регіонів на транскордонному рівні, яка здійснюється у формі Єврорегіону "Буг" та Асоціації "Карпатський Єврорегіон", метою діяльності яких є досягнення збалансованого економічного та соціального розвитку регіонів, та найбільш перспективними є кластери, технопарки, індустріальні парки та ін., запровадження яких сприятиме залученню інвестицій в Україну.

8. Вагомого значення у розвитку українсько-польського співробітництва набуває проблема правового регулювання трудової міграції. Встановлено, що для ефективного вирішення

українсько-польських проблем міграції доцільно заснувати спільний інституційний орган, який виконуватиме безпосередньо завдання у сфері регулювання питань міграційних процесів на українсько-польському кордоні та територіях обох держав.

9. Враховуючи набутий досвід українсько-польської торговельно-економічної співпраці, в рамках Угоди про асоціацію України з ЄС, вважаємо доцільним прийняття комплексного нормативно-правового документу про двосторонню економічну співпрацю (концепцію, програму, закон), в якому законодавчо закріпити основні принципи двостороннього співробітництва в економічній сфері, встановити порядок формування та сфери дії договірно-правової основи такого співробітництва, визначити правовий статус і порядок формування координаційних органів інституційного механізму двостороннього співробітництва, окреслити компетенцію органів місцевого самоврядування, їх асоціацій, громадських організацій, підприємницьких структур у встановленні і розвитку економічної співпраці, як на рівні держави, так і регіонів, визначити найбільш ефективні новітні форми і методи двостороннього співробітництва, закріпити пріоритетні напрями розвитку двосторонніх економічних відносин задля економічної безпеки України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Прокопчук К. М. Правові та організаційні засади міграційної політики України та Республіки Польща наприкінці XX ст. – у першому десятилітті XXI ст. / К. М. Прокопчук // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. – Ужгород, 2014. – Вип. 28 : Право. – Том 3. – С. 174-178.

2. Прокопчук К. М. Правовий аналіз стратегічного партнерства України та Республіка Польща у зовнішньоекономічній діяльності першого десятиліття XXI століття / К. М. Прокопчук // KNOWLEDGE /EDUCATION LAW/ MANAGEMENT (Наука, освіта, право, державне управління). – Kelm, 2014. – №1. – S. 170-188.

3. Прокопчук К. М. Ретроспективний аналіз інституційного забезпечення стратегічного партнерства України та Республіки Польща кінця XX століття / К. М. Прокопчук // Юридичний вісник. – Одеса, 2014. – № 4. – С. 258-263.

4. Прокопчук К. М. Роль Європейського Союзу у поглибленні українсько-польських відносин / К. М. Прокопчук // Problemy europeizacji – teoria i praktyka / redakcja naukowa: Ewa Jasiuk, Gerard Pawel Maj. – Radom, 2014. – S. 325-351.

5. Прокопчук К. М. Започаткування інституціональних форм економічного співробітництва України та Республіки Польща / К. М. Прокопчук // Публічне право. – Ужгород, 2014. – №4. – С. 271-276.

6. Прокопчук К. М. Історико-правовий аналіз розвитку торговельно-економічної співпраці регіонів України та Республіки Польща наприкінці ХХ ст. – першого десятиліття ХХІ ст. / К. М. Прокопчук // Історико-правовий часопис: наук. журнал / упорядн. О. Крикунов. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – №1. – С. 41-45.

7. Прокопчук К. М. Міждержавна регіональна політика як складова євроінтеграції України / К. М. Прокопчук // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. пр. за матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (4-5 червня 2010 р., Луцьк) / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. –С. 156 - 162.

8. Прокопчук К. М. Ретроспективний аналіз України і Польщі в правовій сфері / К. М. Прокопчук // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. пр. за матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (17-19 червня 2011р., Луцьк.) / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – С. 86-89.

9. Прокопчук К. М. Правовий аналіз українсько-польського стратегічного співробітництва в період політичної кризи на початку ХХ століття / К. М. Прокопчук // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. пр. за матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2014 р., Луцьк) / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – С. 99 - 101.

10. Прокопчук К. М. Інституційні механізми співробітництва між Україною та Республікою Польща / К.М. Прокопчук // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи дослідження : зб. наук. ст. за матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (14-15 травня 2014 року, Луцьк) / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – С. 401-404.

11. Прокопчук К. М. Характеристика правових засад українсько-польського співробітництва у формуванні міграційної політики двох держав / К. М. Прокопчук // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи дослідження : зб. наук. ст. за матер. IX міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (12-14 травня 2015 року, Луцьк.) / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – С. 391-394.

АНОТАЦІЯ

Прокопчук К. М. Історико-правові засади становлення й розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертація присвячена історико-правовим засадам становлення й розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва. Проведено історико-правовий аналіз та подано періодизацію українсько-польських торговельно-економічних відносин у хронологічних рамках від 90-х р. ХХ ст. до наших днів. Проаналізовано процес розвитку і функціонування договірної та нормативно-правової основи, механізму правового регулювання такого співробітництва. Запропоновано умовну систематизацію договорів, інших нормативно-правових документів, які регулюють українсько-польське торговельно-економічне співробітництво.

Запропоновано нове бачення спільної стратегії економічного співробітництва України і Республіки Польща в контексті європейської інтеграції. Розглянуто торговельно-економічні пріоритети регіонального, транскордонного та прикордонного співробітництва.

Ключові слова: міжнародний договір, договірне забезпечення, нормативно-правове регулювання, торговельно-економічне співробітництво, інституціональний механізм, міжрегіональне, транскордонне та прикордонне співробітництво, єврорегіон.

АННОТАЦІЯ

Прокопчук Н. М. Историко-правовые основы становления и развития украинско-польского торгово-экономического сотрудничества. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 - теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена историко-правовым основам становления и развития украинско-польского торгово-экономического сотрудничества. Осуществлен историко-правовой анализ процесса становления и развития украинско-польских торгово-экономических отношений в свете событий и фактов, имеющих ключевое значение для их формирования, разработана периодизация украинско-польского торгово-экономического сотрудничества в хронологических рамках от 90-х гг. ХХ ст. до наших дней.

Проанализирован процесс развития и функционирования договорной и нормативно-правовой базы торгово-экономического сотрудничества Украины и Республики Польша, предложена условная систематизация нормативно-правовых источников, которые регулируют украинско-польское торгово-экономическое сотрудничество в целом, а также трансграничное, межрегиональное, приграничное сотрудничество и миграционные процессы Украины и Республики Польша. Проведен комплексный анализ нормативно-правовой базы украинско-польского торгово-экономического сотрудничества, определены основополагающие договоры и

соглашения, которые регулируют торгово-экономическое сотрудничество Украины и Республики Польша и являются правовой основой смоделированного автором институционального механизма этого сотрудничества. Определено, что правовым основанием заключения межотраслевых соглашений и договоренностей по отдельным направлениям украинско-польских торгово-экономических отношений стало Соглашение между Правительством Украины и Правительством Республики Польша о торговле и экономическом сотрудничестве от 4 октября 1991 г. и Договор между Украиной и Республикой Польша о добрососедстве, дружеских отношениях и сотрудничестве от 18 мая 1992 г.

Рассмотрен процесс формирования институционального механизма украинско-польского торгово-экономического сотрудничества и его правовые основы, исследованы общегосударственные и негосударственные органы, входящие в него, представлено их понятие, структура, задачи и функции.

Исследованы нормативно-правовые основы и механизм правового регулирования сотрудничества Украины и Республики Польша в сфере миграции. Предложено новое видение общей стратегии экономического сотрудничества Украины и Республики Польша в контексте европейской интеграции. Проанализированы торгово-экономические приоритеты регионального, трансграничного и приграничного сотрудничества двух государств, которые имеет надежные договорно-правовую и институциональную основания. Сотрудничество украинских и польских регионов на трансграничном уровне наиболее успешно осуществляется в форме Еврорегиона "Буг" и Ассоциации "Карпатский Еврорегион". Сотрудничество регионов, которые не охвачены программами в рамках еврорегионов, осуществляется на основании двусторонних соглашений об экономическом, торговом и др. сотрудничестве. Установлено, что благодаря своему геополитическому и геоэкономическому расположению Украина и Республика Польша имеют значительные потенциальные возможности перспективы развития и внедрения инновационных форм и методов межрегионального и трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: международный договор, договорное обеспечение, нормативно-правовое регулирование, торгово-экономическое сотрудничество, институциональный механизм, межрегиональное, трансграничное и приграничное сотрудничество, еврорегион.

SUMMARY

Prokopchuk K.M. Historical and legal bases of formation and development of Ukrainian-Polish trade and economic cooperation. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Law. Specialty 12.00.01 – Theory and History of the State and Law; History of Political and Legal Studies. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2016.

The thesis is devoted to historical and legal principles of formation and development of Ukrainian-Polish trade and economic cooperation. A historical and legal analysis has been carried out. Ukrainian-Polish periodization of trade and economic relations in the chronological order from the 90's of XX century to modern time has been done. The process of development and functioning of the contractual and legal base, mechanism of legal regulation of trade and economic cooperation between Ukraine and Poland has been analyzed. The conditional systematization of normative legal sources that make standard of Ukrainian-Polish trade and economic cooperation in general and interregional, transboundary, border cooperation and migration processes of Ukraine and Poland have been highlighted.

Key-words: international treaty, treaty ensuring, normative legal regulation, trade and economic cooperation, institutional mechanism, interregional, transboundary, border cooperation.

Відповідальний за випуск

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки Юхимюк О.М.

Підписано до друку 07.04.2016 р. Формат 60×90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1757

Друкарня

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77